

Mostoha kultúrák

BESZÉLGETÉS CONSTANT MEIJERSSZEL

Míg Magyarországon szinte csak az érintetteket foglalkoztatják a művészeti életet sújtó megszorítások, Hollandiában tömegek tiltakoznak a jelenlegi kormány kultúrpolitikája ellen. A Jan Peter Balkenende vezette CDA- (Kereszténydemokrata Párt) kormányok után 2010 októberében kisebbségi koalíciós kormány alakult – a VVD (Néppárt a Szabadságért és Demokráciáért) és a CDA részvételével, a VVD-s Mark Rutte miniszterelnökségével –, mely külső támogatást kap a szélsőséges iszlámellenes nézeteiről ismertté vált Geert Wilders vezette PVV-től (Szabadság Párt). Hollandia jelenlegi kulturális vezetése hatalmas megszorításokról beszél. Erről a helyzetről kérdeztem Constant Meijers kritikust, a *Theatermaker* főszerkesztőjét.

– *Hogyan változott a kultúrpolitika az új kormány felállása óta?*

– A Balkenende-kormányok alatt a költségvetés művészetekre és kultúrára jutó része folyamatosan növekedett, jóllehet az utóbbi években a növekedés üteme kissé lelassult. 2001 óta így is csaknem 30 százalékkal nőtt a támogatás, mely így majdnem elérte a 900 millió eurót. A kulturális intézmények száma is ötven százalékkal, az időszak végére mintegy kettőszázötvenre nőtt. Rengeteg kisebb, kísérletezőbb jellegű intézményt kezdtek el finanszírozni, többek között az előadó-művészetek terén is. A teljes költségvetés hat százalékát fordítottuk a kultúrára (igaz, néhány párt, köztük a most kormányzó VVD is évek óta egy százalékot javasol) – a jelenlegi kormány most ezt négy százalékra csökkentené, azaz 200 millió eurós megvonást tervez, anélkül, hogy ennek szükségességét elfogadható érvekkel támasztaná alá. Emiatt egyeztetésre, párbeszédre sincs mód. A kulturális vezetés hajthatatlannak tűnik, ugyanis amikor a jelenlegi, kisebbségi kormány felállt, és megállapodott a radikális jobboldali Szabadság Párttal a külső támogatásról, a kultúrát érintő megszorítás a megegyezés része volt.

Az elvonások mögött az a meggyőződés húzódik meg, hogy túl sok alkotó függ az állami támogatásoktól, populista megfogalmazásban: túl sok az „ingyenélő” művész. A korábbi támogatási rendszert a mostani kormány egyszerűen egészségtelennek tekinti, amin mindenképpen változtatni kell. A kulturális vezetés ezért feljogosítva érzi magát arra, hogy a más szektorokat érintő tízszázalékos megszorítással szemben a művészeket arányában nagyobb, harmincszázalékos elvonással sújtja.

– *A kultúrpolitika új irányait fémjelzi a kulturális államtitkár, Halbe Zijlstra bejelentése, miszerint azok a kulturális intézmények, melyek túl kevés közönséget vonzanak, nem érdemlik meg az állam támogatását, és hogy általában a művészeteknek függetlenedniük kell az államtól. Ön szerint mit jelent ez a gyakorlatban, például mi számít túl kevés közönségnek? Milyen érveket tud ezzel a szemlélettel szemben felhozni?*

– Az államilag finanszírozott művészet esetében a legfontosabb kritérium a minőség, ezt a törvény is rögzíti. Mostanáig egyéb szempontok, például a nyereségség és a közönségsiker másodlagos volt, noha a törvény szerint az intézmények bevételeinek tizenhét és fél százalékát saját forrásból kell biztosítani, és a legtöbb társulat, elsősorban a pénztárbevételeire támaszkodva, tudta tartani ezt a normát, vagyis eddig is függött a közönségszámtól. Ez a norma a jövőben évenként egy százalékkal fog növekedni.

Amikor Zijlstra a művészetek függetlenedéséről beszél, ez csak ürügy arra, hogy az állam csökkenthesse a támogatás mértékét. Szerintem az államilag finanszírozott kultúra, legyen szó akár az állam, a megye vagy a helyi önkormányzat szintjéről, a létező legigazságosabb és legbecsületesebb rendszer: minden állampolgár belead egy kicsit, és az állam a minőség szempontját figyelembe véve osztja fel újra a pénzt, és fordítja kultúrára és művészetekre. Ha az alkotók piaci szereplőktől függenek, a minőség elsődlegessége és fenntarthatósága is megkérdőjeleződik – ez pedig rossz hatással van a művészek autonómiájára és a művészet fejlődésére.

– *Mi a Raad voor Cultuur (Kulturális Tanács) szerepe a kulturális politikában? Mennyire független a kormánytól, és mi az álláspontja a meghirdetett művészetpolitikával kapcsolatban?*

– A Kulturális Tanács egy kilenc tagú központi bizottságból és a művészeti ágaknak megfelelő albizottságokból álló szervezet, mely elméletileg független, és hivatalos kérésre vagy anélkül ad tanácsot az aktuális kormánynak. Ronald Plasterk korábbi kulturális miniszter alatt a Tanács 24 millió euróval többet javasolt kultúrára fordítani, mint ami az eredeti költségvetési tervekben szerepelt. Ez akkoriban rengeteg vitához vezetett, de végül elfogadták. Zijlstra egy ehhez hasonló szituációt akart elkerülni, de hozzáállásával a szervezet kormánytól való függetlensége megkérdőjeleződött. Ugyanis konkrétan megkérdezték a testületet, mielőtt még tanácsot adott volna, hogy ezt az államtitkár által felvázolt lehetőségek keretén belül akarja-e tenni. Máskülönben a jelenlegi tagok lemondásra kényszerültek volna.

A Tanács megpróbálta a megszorításokat három évre elosztani és a lehető legtöbb intézményt megtartani, de Zijlstra nem hajlandó a megszorítások elosztására, és az előadóművészekről, valamint a szektorokat átfogó intézményektől még többet fog elvonni. [A Tanács elnöke, Els Swaab azóta – a helyzet és a megszorítások ellen tiltakozva – lemondott. – R. A.]

– *Magyarországon az általános megszorításokon túl a kormány különbséget tesz a művészek között. Szó van-e Hollandiában konkrét intézményekről? Kifejeződik az intézkedésekben a kormány ízlése?*

– Zijlstra igazából mindenből kevesebbet akar, és ami marad, azt is teljesen át szeretné szervezni. Egyébként elsősorban az úgynevezett csúcsintézmények, a nemzetközi szinten is jelentős tekintélyt kivívott Holland Opera, a Nemzeti Balett, a Királyi Zenekar és a Holland Táncszínház élveznek előnyt. A megszorítások inkább a kisebb és a közepes nagyságú intézményeket érintik, ahol az elvonás majdnem hatvan százalék. Sokkal kevesebbet kap a tehetséggondozás is: a huszonegy produkciós iroda közül eddig egy sem kapott támogatást 2013-ra, és szóba került a különböző szektorokat átfogó intézmények, például a Holland Színházi Intézet és a Holland Zene Központjának megszüntetése is. Sokkal kevesebb ifjúsági színház is maradhat fenn. Zijlstra az előadó-művészeti ágakat regionális központokban akarja összefogni, amelyekben együtt van a színház, az ifjúsági színház és a tehetséggondozás, de mindez természetesen sokkal kevesebb pénzből valósulna meg, mint amennyit az összevonásra ítélt intézmények idáig összességében kaptak.

A jelenlegi kulturális vezetés ízlése pedig azzal az általános szemlélettel jellemezhető – és ez összhangban van a Rutte-kormány elképzelésével –, hogy minél kevesebb teher legyen az államon, és minél több felelősséget hárítson az állampolgárokra. Ez olyan politikai és ideológiai szemlélet, amely a művészeket úgy kezeli, mint akik az állammal akarják eltartatni magukat. Pedig szerintem a művészetekre jutó pénz a jó társadalmi közérzetbe való befektetésnek is tekinthető.

– *Hogyan reagált a sajtó és a közvélemény? Vannak-e tiltakozások?*

– A média reakciója leplezetlenül negatív volt. Miután Zijlstra tervei ismertté váltak, a művészvilág országos akciót szervezett „Een schreeuw om cultuur” (Kiáltás a kultúráért) címmel. A közvélemény egy része támogatta az akciót, sőt részt vett benne, de másfajta nézeteket is lehetett hallani, melyek egy mondatban így foglalhatók össze: „Ezeknek meg nem kell dolgozniuk?” A veszélybe került intézmények saját akciókat is kezdeményeztek. A Kunsten '92 nevű szervezet mintegy száz intézmény nevében lobbizik a megszorítások ellen. Az úgynevezett Tafel van Zes, mely gyakorlatilag minden államilag finanszírozott intézményt képvisel, közös tervezetet dolgozott ki, amelyet végül a tagok leszavaztak, mert túl sokban engedett Zijlstra elképzelésének. Június végén pedig elindult a Mars der Beschaving (A Kultúra Menete), többek között Rotterdamból Hágába – a tiltakozókhöz Hollandia leghíresebb művészei és rengeteg szervezet csatlakozott. Zenekarok Hollandián kívül is kifejezik szolidaritásukat: világszerte kezdődnek a koncertek egy perccel előbb, a *Soldaat van Oranje* (Futás az életért) című film zenéjével.

– *Mit tettek vagy tehetnek a színházak és a kritikusok? Állásfoglalást jelent-e egy pozitív vagy negatív kritika, különösen, ha veszélyben lévő intézményről van szó?*

– A színháziak, saját intézményes kereteiken belül és kívül, a véleményük hangoztatásán felül nem sok mindent tehetnek, bár készek egy általános sztrájk kivitelezésére. A kritikusok is a munkájukat végzik: vizsgálják a jelenlegi helyzetet, és állást foglalnak. A *Theatermaker* mint szaklap interjúkban igyekezett tájékozódni a kormánypárti kulturális szakemberek álláspontjáról, az intézkedések motivációjáról. Ennek eredményeképpen beindult valamiféle párbeszéd, ám az álláspontok nem közeledtek egymáshoz.

Egyelőre még minden intézmény létezik, tehát nincs arról szó, hogy a kritikusok „megmenthetnének” bármit is a pozitív recenzióikkal. De úgy gondolom, konkrét veszély esetén még árgusabban figyelnének az értékvédelemre. Természetesen a kritikusok nem mulasztják el megjegyezni, ha olyan intézményről írnak, amely veszélyben van.

– *Milyen befolyása van a radikális jobboldali Szabadság Pártnak a kultúrpolitikára?*

– Amikor a kisebbségi kormány felállt, és megegyezett a Szabadság Párttal a külső támogatásról, ennek része volt, hogy 200 millió eurót spórolnak a művészetben és a kultúrán. A megszorításokat tehát lényegében a Szabadság Párt kényszerítette ki, ez már önmagában elég nagy befolyás.

– *Előfordult, hogy a kormány a saját embereit nevezi ki kulturális intézmények élére?*

– Nem, az alkotó jellegű intézményekben nem történt ilyesmi. A Kulturális Tanács tagjai viszont a kormány szolgálatában állnak, az elnököt, a titkárt és a központi bizottság tagjait királyi rendelettel nevezik ki.

– *Hosszú távon mi lesz ennek a szemléletnek a hozadéka? Nőni fog a szponzorok szerepe, és ebben a formában vissza fog térni a mecénásrendszer?*

– Nem hiszem, hogy a mecénásrendszer visszatéréséről lenne szó. A művészetet és a kultúrát mindig is egy felsőbb hatalom (az egyház, az uralkodó vagy a gazdag polgár) ösztönözte és segítette elő. Ez a felsőbb hatalom általában a saját hasznára vagy szórakoztatására támogatta a kultúrát, de gyakran azért is, hogy valamit megértessen a néppel. Ez utóbbi jelenséget manapság oktatásnak hívjuk. A demokratikus társadalom ismérve, hogy maga az állam lép fel mecénásként, de nem a saját maga javára, hanem a nép, az egész démosz érdekében.

– *Gondolja, hogy ezek a fejlemények egy általános európai tendencia részei? Mi lehet ennek a hatása hosszú távon?*

– Valóban vannak ehhez hasonló törekvések Európában. A mi szituációnk ijesztően hasonlít a magyarországihoz, ahol a jobboldal meg akarja leckéztetni az önfejű művészeket. Angliában is nagyon kemény megszorítások vannak. Ehhez képest Németországban és Belgiumban kifejezetten derűsnek tűnik a helyzet a kultúra szempontjából. Nehéz megbecsülni mindennek a hosszú távú hatását. Abból kell kiindulni, hogy a jelenlegi politikai klíma egyszer majd megváltozik, és hogy egy jövőbeni vezetés jobb szívvvel gondol a kultúrára. Remélhetőleg addigra nem fog sok minden végleg tönkremenni, és a művészet világát újra fel lehet építeni romjaiból.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE: RÁDAI ANDREA